

گزارش «نشست استاد مطهری و اصلاح دینی»: فهمان از مطهری ضعیف است

عماد افروغ گفت: استاد مطهری عقل و دین را با هم می‌بینند و وقتی بحث عقل را مطرح می‌کنند اینجا جای سوال است چون زیاد حسن و قبح عقلی بودن اخلاق را نمی‌بینند.

عماد افروغ گفت: استاد مطهری عقل و دین را با هم می‌بینند و وقتی بحث عقل را مطرح می‌کنند اینجا جای سوال است چون زیاد حسن و قبح عقلی بودن اخلاق را نمی‌بینند.

به گزارش خبرنگار مهر، روز گذشته نشست تخصصی با موضوع «استاد مطهری و اصلاح دینی»؛ با حضور عماد افروغ، حجت الاسلام محمد سروش محلاتی، علی مطهری، مجتبی زورانی و محمود نیلی احمدآبادی (رئیس دانشگاه تهران) همراه با رونمایی از کتاب جدید استاد مطهری با عنوان «انقلاب اسلامی از دیدگاه فلسفه تاریخ»؛ در دانشکده الهیات دانشگاه تهران برگزار شد.

«استاد افروغ»؛ در این نشست با اشاره به اینکه باید ببینیم اصلاحات دینی استاد مطهری بر چه پایه «ای استوار بوده است، اظهارکرد: در این خصوص باید دید سه گانه عقل، هستی و انسان در دیدگاه مطهری چه جایگاهی دارد. اگر هستی را به جهان ثابت تقلیل دهیم، یک نوع اصلاح از آن در می‌آید ولی اگر جهان را دارای عنصر غیب، موضوع فرق می‌کند. اگر جهان هستی را جهان تجربی و آنچه که واقع است، بدانیم، این یعنی استقرار و بسته بودن و یعنی اینکه آینده همان گذشته است و هیچ تغییری قرار نیست اتفاق بیفتد. در حالی که هستی شناسی را باید فرآیندی دیالکتیکی دید و به اعتقاد بنده آنجایی که استاد مطهری زیبایی شناسی، آرمان گرایی و قداست را مطرح می‌کنند، اینها امری آرمانی نیستند، بلکه وجودی هستند.

این جامعه شناس در ادامه سخنان خود به هستی شناسی از دیدگاه استاد مطهری اشاره کرد و در بیانی فهرست وار گفت: ما فهم «مان از استاد مطهری ضعیف است. اینکه ایشان جهان را درهم تنیده ماده و فراماده می‌دانند یعنی غیر و فراماده. از نظر ایشان ابتدای هستی بر خیر وجود و اکمل بودن جهان است. به اعتقاد او بخشی از عالم می‌تواند بخشی از هستی شامل شود. او در ارتباط با این جهان مثل دکارت فکر نمی‌کند که خداوند عالم را فقط خلق کرده است، بلکه مطهری معتقد است، نگهدارنده عالم هم خداست. یعنی فقط خدا عالم را خلق نکرده بلکه آن را نگه داشته است و حافظ این عالم است. رئالیست «های انتقادی در این خصوص نقدهایی را به دکارت می‌کنند. مطهری معتقد است عالم نشانه و آیه «ای از خداست. اگر حق و عدل یک واژه اخلاقی است و عالم به حق و عدل استوار شده، چرا می‌گوئید اخلاق، اعتباری است و فقط اخلاق را به عقل انسان تقلیل می‌دهید؟ در دنیا اخلاق را وجودی می‌دانند و عقل را هم یک امر وجودی تشخیص می‌دهند. نظام علی و معلولی بودن و دلالت «های نظری و عملی از دیگر بحث های شهید مطهری در این خصوص است.

وی در بخش دیگری از سخنان خود با بیان اینکه انسان از دیدگاه مطهری گل سرسبد هستی و صاحب فطرت است، ادامه داد: انسان دروازه معنویت به روی خدا است. فنا ناپذیر است و روح غیر متناهی دارد. همه انسان ها از نظر استاد مطهری برابرند و نیازمند راهبری الهی هستند. استاد مطهری عقل و دین را با هم می‌بینند و از منظر او انقلاب اسلامی روی زمین آورده تفکر صدراپی است. رمز خاتمیت و جاودانگی اسلام بدین دلیل است که عقل قدرت کشف معانی را دارد. از نظر استاد مطهری عقل هم منبع و هم ابزار است و می‌تواند حکم را تشخیص دهد اما نمی‌تواند حکمی صادر کند. عقل منبع شناختی مستقلی است در کنار سایر منابع تا درون سراییده هستی عقل نفوذ کند و فقط مربوط به عقل تجربی نیست.

افروغ در ادامه سخنان خود با اشاره به آسیب هایی که متوجه جامعه اسلامی است، تصریح کرد: یکی از مصادیق انحرافات، برابر نبودن عقل و دین است و دیگری بحث سلبی «گری است. انحرافات از اصول اخلاقی اسلام باعث مشکلاتی همچون عدم امنیت در جامعه، مشکلات معیشتی مردم، شکاف طبقاتی، تبعیضها و بی عدالتی ها می شود. نیازهای مادی و انسانی مردم تعارف ندارند و نمی‌توان با تقوا پیشه کردن و خویشن «داری آنها را حل کرد، بلکه باید به آنها رسیدگی کرد و در جامعه امروز ما این امر بسیار مهم و عبرت آموز است که باید به آن توجه شود.

در ادامه این نشست حجت الاسلام و محمد سروش محلاتی؛ به ذکر سخنانی در خصوص استاد مطهری و مسئله اصلاح دینی در حوزه اندیشه شیعی پرداخت و گفت: اعتقاد مطهری بر این مبنا بود که در جامعه اسلامی خودمان، دچار نوحی انحطاط فکری هستیم و از تفکر اصلی اسلام فاصله گرفته ایم. درک ما از اسلام ناصواب است و چون درک ما ناصواب است، عمل ما هم ناصواب می‌شود و تا زمانی که این درک و نگاه اصلاح نشود، قطعاً جامعه ما هم اصلاح نخواهد شد. اما اینکه در کجا این بدفهمی اتفاق افتاده، آن را تشخیص نمی‌دهیم. این مسأله را در فهم استاد مطهری بسیار گسترده می‌توان دید. به گفته مطهری، باید اعتراف کنیم که حقیقت اسلام در روح ما نیست و این فکر در مغزهای ما مسخ شده است. توحید ما، نبوت، امامت و ولایت ما مسخ شده است. تمامی دستورهای اصولی اسلام در فکر ما تغییر شکل داده و اصولی همچون صبر، زهد، تقوا، توکل و غیره همگی به صورت مسخ شده در ذهن ما موجود است و کسی که چنین تفکری داشته باشد، قطعاً انگیزه قوی پیدا می‌کند و هر مسئله‌ای را از این زاویه مطرح می‌کند که ما با یک اسلام معکوس و وارونه در جامعه خود مواجه هستیم. چنین نیست که مردم در جهل محض قرار گرفته باشند خطر این است که اسلام در جامعه ما هم حضور دارد و هم حضور ندارد، از اعتقادات گرفته تا مسائل اخلاقی.

وی افزود: مطهری در جایی می‌گوید طرز تفکر مردم از اسلام آسیب دیده و بلکه وارونه و مسخ شده است. دیگران را به اسلام مجرد نمی‌توان دعوت کرد. جامعه امروز مسلمین بزرگترین مانع تبلیغ علیه اسلام است و شهید مطهری معتقد بود، باید طرز تفکر آسیب‌دیده و مسخ شده این مردم را درباره اسلام اصلاح کرد. در اینجا باید دید در کجا نیاز به اصلاح است و راه و روش اصلاح چیست و موانع آن کدامند.

حجت الاسلام محلاتی در بخش دیگری از سخنان خود، یکی دیگر از عوامل انحطاط مسلمین را از دیدگاه مطهری جبر عنوان کرد و افزود: مطهری موضوعاتی را مطرح کرد که در انحطاط مسلمین موثر هستند و حتی در یکی از آن مباحث، روحانیت مطرح می‌شود و اینکه آیا روحانیت توانسته نقش خود را برای معرفی اسلام در جامعه به درستی ایفا کند، مسئله اصلاح دین شایسته این است که بحث‌های عمیق‌تری در این خصوص ارائه شود. برای مثال روحانیت باید به ما بگوید که علم هم در کنار دین لازم است. در حالی که فقط به ما گفته‌اند، فراگرفتن احکام دینی لازم است به طریق اجتهاد یا تقلید. دغدغه علم در جامعه دینی ما وجود دارد در حالی که علم یک دستور دینی است و باید برگردیم و این دستور را در جامعه خود زنده کنیم. ما قلمرو معروف و منکر را به درستی نمی‌شناسیم؛ شناسیم در حالی که در دین معروف‌ها و منکرها محدود به آنچه که ما می‌شناسیم، نیستند.

وی افزود: جامعه به سمت و سویی پیش می‌رود که توقع و انتظار است که علمای ما از منظر دینی در مورد موضوعات جدید نظر دهند. مثل مسئله اصلاحات ارضی که روحانیت در زمان شاه با آن مبارزه کردند و شهید مطهری هم با آن همراهی کرده و دستگیر شدند، اما شهید مطهری تفاوتی با همه علما داشت و آن این بود که متوجه بود این جامعه نیازمند اصلاحاتی است و علماء باید تکلیف خود را با این اصلاحات مشخص کنند. برای مثال یکی از این اصلاحات، اصلاحات ارضی بود که در زمان شاه روحانیت و مراجع موضع خود را در این خصوص مشخص و با آن مبارزه کردند.

وی در پایان سخنان خود با تأکید بر اینکه شایسته است مسئله اصلاح دینی در بحث‌های عمیق‌تری ارائه شود، تصریح کرد: امروز بیش از هر روز دیگری نیازمند چنین تفکری هستیم و خلاء اندیشمندانی همچون شهید مطهری بیش از همیشه در جامعه احساس می‌شود.

همچنین در این مراسم از کتاب جدید استاد مطهری با عنوان؛ انقلاب اسلامی از دیدگاه فلسفه تاریخ؛ با حضور عماد افروغ، حجت الاسلام محمد سروش محلاتی، علی مطهری، مجتبی زورائی و محکود نیلی (رئیس دانشگاه تهران) رونمایی شد. این کتاب حاصل ۵ سخنرانی شهید مطهری در دانشکده الهیات است که در سالهای ۵۷ و ۵۸ در حالی که هنوز این دانشکده افتتاح نشده بود، در این مکان صورت گرفته است و یک روز بعد از آخرین سخنرانی که ۱۰ اردیبهشت انجام شده است، استاد مطهری به شهادت رسیده‌اند. تنظیم و تدوین این اثر و ویرایش علمی آن توسط علی مطهری (عضو هیئت علمی دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران) انجام شده و از سوی انتشارات صدرا منتشر شده‌است.

مهرنوش محمدزاده